

20.6.2017

EOAK/2236/2016

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuja

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Juho Martikainen

Rauhoittamisvuoteen käyttö poliisivankiloissa

1 ASIA

Euroopan neuvoston kidutuksen vastainen komitea (CPT) teki tarkastuskäynnin Suomeen syys-lokakuussa 2014. Tarkastuksesta laatimassaan raportissa (CPT (2015) 08, s. 18) komitea suositteli, että Espoon poliisivankilassa käytössä olleen niin sanotun rauhoittamisvuoteen käyttö tulisi välittömästi lopettaa:

"In Espoo Police Station, the delegation saw a special bed used for face-down immobilisation of intoxicated persons, while at Lahti Police Station the police used an immobilisation belt with attached handcuffs and ankle-cuffs. **The CPT recommends that the use of such means by the police be stopped immediately. As a matter of principle, any restraint should take place in a medical setting and not in a police establishment. Further, it must be carried out exclusively upon doctor's order and by health-care staff, and be subject to appropriate safeguards (such as enumerated above).**"

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian esittelijät tarkastivat Länsi-Uuden maan poliisilaitoksen Espoon poliisivankilan 21.4.2016. Tällöin kävi ilmi, että niin sanottu rauhoittamisvuode on edelleen käytössä poliisivankilassa.

Päätin ottaa kysymyksen rauhoittamisvuoteen käyttämisestä tutkittavaksi omana aloitteenani eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 4 §:n nojalla.

2 SELVITYS

Asian selvittämiseksi on saatu Poliisihallituksen lausunto 14.11.2016, jonka liitteenä oli Poliisihallituksen poliisitoimintayksikön selvitys 18.10.2016 ja Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksen selvitys 27.9.2016.

Lisäksi käytössäni ovat olleet rauhoittamisvuoteen käytöstä poliisin tietojärjestelmiin tehdyt kirjaukset ajalta 1.1.2014-31.5.2016 seuraavasti: 5530/R/16798/14/KIP/1, 5530/R/24/14/KIP/1,

5530/R/27187/14/ KIP/1, 5530(R/7167/15/KIP/1, 5530/P/501826/YJT/1 J/1826, 5530/P/501052/YJT/1 J/1053, 5530/R/49662/14/KIP/1, 5530/P/364/YJT/1 J/362, 5530/P/1022/16/YJT/1 J/1029 ja 5530/P/1016/14/YJT/1 J/1014.

Lisäksi Espoon kaupungin sosiaali- ja terveystoimi on antanut selvityksen 25.10.2016.

3 RATKAISU

3.1

Saatu selvitys

Poliisihallituksen käsitys rauhoittamisvuoteen käyttöön sovellettavista oikeusohjeista

Poliisihallitus totesi lausunnossaan, että poliisilain 2 luvun 17 §:ssä säädetään poliisimiehen oikeudesta käyttää voimakeinoja. Lain 2 luvun 20 §:ssä säädetään edellytyksistä sitoa henkilö. Vastaavasti poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 11 luvun 2 §:ssä säädetään edellytyksistä sitoa vapautensa menettänyt henkilö. Lain 15 luvun 2 §:ssä säädetään poliisivankilan vartijoiden oikeudesta käyttää voimakeinoja.

Lausunnon mukaan poliisista annetun valtioneuvoston asetuksen 10 §:n mukaan valtio varustaa poliisimiehen tehtävien edellyttämällä voimankäyttö- ja suojavälineillä. Henkilöön kohdistuvia voimakeinoja käytettäessä poliisimies saa käyttää vain pykälän 2 momentissa mainittuja voimankäyttövälineitä, jotka Poliisihallitus on hyväksynyt ja joiden käyttöön poliisimies on saanut koulutuksen.

Poliisihallitus on 23.12.2015 antanut määräyksen poliisin voimankäyttö- ja suojavälineistä sekä voimakeinojen ja suojavälineiden käytön koulutuksesta (POL-2015-14762), jossa on muun ohella lueteltu poliisin käyttöön hyväksytyt voimankäyttö- ja suojavälineet. Määräyksen liitteen 3 mukaan poliisin ominaisuuksiltaan ja asianmukaisesti käytettynä vaikutuksiltaan ampuma-asetta lievemiksi voimankäyttövälineiksi on hyväksytty seuraavat sitomisvälineet: ketju- ja saranakäsiraudat esijännitysominaisuudella, BODYCUFF-käsirautavyö, muoviset siteet sekä rauhoittamisvuode.

Rauhoittamisvuoteen käyttö poliisilaitoksilla

Tarkastushavaintojeni perusteella Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksen Espoon poliisivankilassa on käytössä rauhoittamisvuode, jossa henkilö voidaan sitoa käsistä ja jaloista kiinni vuoteeseen kasvot alaspäin. Sitomisen ajaksi henkilö voidaan laittaa käsi- ja jalkarautoihin. Vuoteessa on suun kohdalla aukko, jonka kautta sidottu henkilö voi oksentaa. Sidottu voidaan lisäksi kiinnittää vuoteeseen hänen päälleen vedettävillä leveillä vöillä, jotka estävät liikkumisen täysin. Vuode eroaa psykiatrisissa sairaaloissa käytetystä leposidevuoteesta erityisesti siten, että henkilö on vuoteessa kasvot alaspäin.

Poliisihallituksen poliisitoimintayksikön selvityksen mukaan niin sanottuja rauhoittamisvuoteita on Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksen Espoon poliisivankilan lisäksi Pohjanmaan poliisilaitoksen Seinäjoen poliisivankilassa ja Oulun poliisilaitoksen Oulun poliisivankilassa. Seinäjoella ja Oulussa vuode muistuttaa sairaalasänkyä jossa rauhoitettava henkilö makaa kasvot ylöspäin. Näillä paikkakunnilla vuodetta ei ole toistaiseksi käytetty. Muilla poliisilaitoksilla ei ole käytössä vastaavaa välinettä.

Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksen selvityksen mukaan rauhoittamisvuodetta voivat käyttää vain henkilöt, jotka ovat saaneet koulutuksen sen käyttöön. Koulutus tapahtuu poliisilaitoksella työpaikkakoulutuksena. Koulutus ja perehdytys toteutetaan siten, että vartija tai poliisimies työskentelee ensin vakinaisen vartijan opastuksella, kunnes itsenäinen työskentely muun muassa rauhoittamisvuoteen käytön kannalta on riittävää. Ylläpitokoulutus tapahtuu vuosittain vartijoiden työpaikkakoulutuksen yhteydessä. Itsenäinen harjoittelu voidaan toteuttaa työvuorojen yhteydessä työtilanteen salliessa. Lisäksi poliisilaitos on antanut rauhoittamisvuoteen käytöstä ohjeen, johon jokainen poliisivankilassa työskentelevä tutustuu.

Poliisihallituksen lausunnon mukaan Pohjanmaan poliisilaitos on kouluttanut vartijat rauhoittamisvuoteen käyttöön vuonna 2012 ja Oulun poliisilaitos tulee kouluttamaan poliisivankilan henkilöstön rauhoittamisvuoteen käyttöön.

Espoon kaupungin sosiaali- ja terveystoimen selvityksen mukaan rauhoittamisvuoteen käytöstä päättää ja vastaa poliisi. Riskitekijöitä ja toimintaa on aiemmin arvioitu yhteistyössä poliisin kanssa. Espoon kaupungin selviämishoitoaseman henkilöstö antaa poliisille konsultaation. Rauhoittamisvuodetta käytetään niin lyhyen aikaa kuin mahdollista ja pyritään käynnistämään henkilön jatkohoitoon toimittamiseen liittyvät prosessit (mahdolliset virka-apupyynnöt, ambulanssin tilaus jne.). Käytännössä rauhoittamisvuodetta toimenpiteenä

tarvitsevat siirretään viiveettä sairaalaan. Mikäli sairaala ei pysty vastaanottamaan henkilöä tai siirto ei voi muista tekijöistä johtuen toteutua, sitominen lopetetaan. Rauhoittamisvuodetta käytetään enintään 60 minuuttia, jonka jälkeen henkilö irrotetaan vuoteesta.

Selviämishoitoaseman mukaan käyttö on ollut v.2014-2016 vähäistä, vuositasolla kyseessä on ollut alle 10 tapausta.

Selvityksen mukaan terveydenhuollon näkökulmasta rauhoittamisvuodetta voidaan käyttää vain ja ainoastaan sillä perusteella, että asiakas todennäköisesti vahingoittaisi itseään eivätkä mitkään muut toimenpiteet riitä. Rauhoittamisvuoteen käytöstä on sovittu ilmoitettavan viiveettä terveydenhuoltohenkilöstölle ja sovittu välittömästi valvonnasta ennen siirtoa.

Lisäksi selvityksessä todettiin, että poliisilain ja asetusten mukainen toiminta ja terveydenhuollon yksiköiden lainsäädäntöön perustuva käytäntö on vatsalleen sitomisen suhteen erilainen. Asiaan on kiinnitetty huomiota aiemmin mielenterveys- ja päihdepalvelujen edustajien tarkastaessa välinettä ja tiloja.

Rauhoittamisvuoteen käyttömäärät ja käytön kirjaaminen Espoon poliisivankilassa

Poliisilaitoksen selvityksen mukaan rauhoittamisvuoteen käytöstä ei tehdä erillistä kirjausta, vaan se kirjataan kiinniottamisen kirjaamisessa käytettävän lomakkeen tekstiosioon. Siksi tietoja rauhoittamisvuoteen käyttömääristä olisi mahdollista saada vain lukemalla läpi kaikki kiinnioton kirjaamislomakkeet.

Poliisihallitus on selvittänyt rauhoittamisvuoteen käyttöä Länsi-Uuden poliisilaitoksen Espoon poliisivankilassa tekemällä erilaisia hakuja poliisin tietojärjestelmään. Hakujen perusteella on vuosilta 2014-2016 löytynyt kymmenen tapausta, joissa vuoteen käytöstä on tehty kirjaus.

Näistä tapauksista Poliisihallitus totesi lausunnossaan, että suurimmassa osassa oli ollut kyse tilanteista, joissa vuodetta on käytetty itsetuhoisen tai väkivaltaisen käytöksen hillitsemiseksi. Poliisihallitus katsoi, että kaikissa tapauksissa sitominen oli ollut perusteltua ja sitä on voitu pitää laissa edellytetyllä tavalla välttämättömänä joko väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi tai uhkaavan väkivallan torjumiseksi.

Lausunnon mukaan kahdessa tapauksessa sitomisen kohteena oli ollut alaikäinen henkilö. Poliisihallitus piti sitomista perusteltuna myös näissä tapauksissa.

Poliisihallitus piti sitomisesta tehtyjä kirjauksia asianmukaisina, mutta havaitsi puutteita sitomisen keston kirjaamisessa. Kolmessa tapauksessa sitomisen alkamis- ja/tai päättymisajankohta jäi kirjausten perusteella epäselväksi. Selvitetyissä tapauksissa sitominen oli kestänyt 45 minuutista neljään ja puoleen tuntiin. Keskimäärin sitomista oli käytetty alle kolmen tunnin ajan.

Poliisihallituksen lausunnon mukaan kirjauksissa jäi myös osin epäselväksi, oliko toimenpiteestä kuultu putkalain edellyttämällä tavalla lääkäriä.

3.2 Oikeusohjeet

Perustuslaki

Perustuslain 7 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Pykälän 2 momentin mukaan ketään ei saa tuomita kuolemaan, kiduttaa eikä muutoinkaan kohdella ihmisarvoa loukkaavasti. Pykälän 3 momentin mukaan vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla.

Poliisin ja vartijoiden sitomis- ja voimankäyttövälineitä koskeva sääntely

Poliisilain 2 luvun 20 §:n mukaan virkatehtävän kohteena olevan henkilön liikkuma- tai toimintavapautta saadaan rajoittaa käsiraudat laittamalla, muovista sidettä käyttämällä tai muulla vastaavalla tavalla, jos rajoittaminen on välttämätöntä virkatehtävän suorittamisen yhteydessä henkilön karkaamisen estämiseksi, väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi tai uhkaavan väkivallan torjumiseksi. Pykälän 3 momentin mukaan poliisin säilyttämien kiinni otettujen ja tutkintavankien sitomisesta säädetään poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 11 luvun 2 §:ssä ja tutkintavankeuslain 13 luvun 2 §:ssä.

Poliisilain 2 luvun 17 §:n 1 momentin mukaan poliisimiehellä on virkatehtävää suorittaessaan oikeus vastarinnan murtamiseksi, henkilön paikalta poistamiseksi, kiinniottamisen toimittamiseksi, vapautensa menettäneen pakenemisen estämiseksi, esteen poistamiseksi taikka välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi käyttää sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 11 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan vapautensa menettäneiden välitöntä toimintavapautta saadaan rajoittaa käsiraudat laittamalla, muovista sidettä käyttämällä tai muulla vastaavalla tavalla, jos se on välttämätöntä: 1) karkaamisen estämiseksi kuljetuksen aikana; 2) sellaisen väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi, jota ei saada estetyksi muilla tavoin ja josta saattaa aiheutua vaaraa vapautensa menettäneiden tai muun henkilön turvallisuudelle taikka huomattavaa vahinkoa omaisuudelle; tai 3) uhkaavan väkivallan torjumiseksi.

Pykälän 2 momentin mukaan sitomista ei saa jatkaa pitempään kuin on välttämätöntä. Jos vapautensa menettänyt sidotaan 1 momentin 2 kohdan nojalla, on mahdollisuuksien mukaan kuultava lääkäriä. Kun vapautensa menettänyt on kuultavana tuomioistuimessa, sitominen on lopetettava, jollei oikeuden puheenjohtaja erityisestä syystä toisin päättä. Sitominen on lopetettava myös, jos se on välttämätöntä lääketieteellisen toimenpiteen suorittamiseksi.

Tutkintavankeuslaissa ja vankeuslaissa on pääosin saman sisältöiset säännökset tutkintavangin tai vangin sitomisesta.

Lakien esitöissä sitomisvälineistä on todettu seuraavaa. Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain esitöissä (HE 90/2005) on todettu, että säännös vastaa tutkintavankeuslain 13 luvun 2 §:ää. Lisäksi esitöissä on viitattu vankeinhoito-osaston yleiskirjeeseen, jonka mukaan kahlehtimisvälineitä ovat käsi- ja jalkaraudat, hihnavuode ja pakkopaita. Käytännössä kahlehtimisvälineinä käytetään yleisimmin käsirautoja ja nippusidettä, jolla vapautensa menettäneiden kädet voidaan sitoa. Vankeuslain ja tutkintavankeuslain esitöissä (HE 263/2004 vp) on todettu, että vankeinhoito-osaston yleiskirjeen mukaan kahlehtimisvälineitä ovat käsi- ja jalkaraudat, hihnavuode ja pakkopaita. Käytännössä kahlehtimisvälineinä käytetään käsirautoja ja muovista nippusidettä, jolla vangin kädet voidaan sitoa. Kahlehtimisvälineistä ehdotetaan säädettäväksi valtioneuvoston asetuksella.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 15 luvun 2 §:n 1 momentin nojalla vartijalla on virkatehtävää suorittaessaan oikeus säilytystilassa, sen alueella ja välittömässä läheisyydessä, vapautensa menettäneiden kuljetuksen aikana sekä poliisin valvomassa toiminnassa käyttää voimakeinoja: 1) vapautensa menettäneiden karkaamisen tai luvatta

poistumisen estämiseksi, vastarinnan murtamiseksi ja 9 ja 11 luvussa tarkoitetun valvonta-, tarkastus- ja turvaamistoimenpiteen suorittamiseksi; 2) 10 luvussa tarkoitetun säilytystilaan pääsyn estämiseksi, esineiden ja tavaroiden haltuun ottamiseksi sekä säilytystilasta ja sen alueelta poistamiseksi; sekä 3) henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen taikka muun henkilön terveyttä vaarantavan teon taikka tapahtuman uhatessa luvattoman pääsyn estämiseksi, esteen poistamiseksi tai kulkuneuvon pysäyttämiseksi. Pykälän 3 momentin mukaan voimankäyttövälineitä saa käyttää ainoastaan asianmukaisen koulutuksen saanut virkamies.

Poliisilain 9 luvun 11 §:n nojalla valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin muun muassa poliisin voimankäyttö- ja suojavälineistä. Pykälän nojalla sisäministeriön asetuksella voidaan säätää tarkemmin muun muassa voimakeinojen käytön määritelmistä, voimankäyttökoulutuksesta, voimankäytön harjoittelusta ja seurannasta, oikeudesta kantaa voimankäyttövälineitä, voimankäyttövälineiden säilyttämisestä sekä voimakeinojen käytön valvonnasta.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 11 luvun 7 §:n mukaan tarkemmat säännökset sitomiseen käytettävistä välineistä annetaan valtioneuvoston asetuksella. Tekniset säännökset sitomiseen käytettävistä välineistä ja niiden käytöstä annetaan sisäasiainministeriön asetuksella.

Poliisista annetun valtioneuvoston asetuksen 10 §:n 1 momentin mukaan valtio varustaa poliisimiehen tehtävien edellyttämillä voimankäyttö- ja suojavälineillä. Henkilöön kohdistuvia voimakeinoja poliisilain 2 luvun 17 §:n 1 momentin mukaisesti käytettäessä poliisimies saa käyttää vain 2 momentissa mainittuja voimankäyttövälineitä, jotka Poliisihallitus on hyväksynyt ja joiden käyttöön poliisimies on saanut koulutuksen.

Pykälän 2 momentin mukaan poliisin voimankäyttövälineitä ovat: 1) henkilökohtaisena virka-aseena käytettävät lippaallisella tai itselataavalla kertatulella toimivat pistoolit ja revolverit niihin soveltuvine patruunoineen; 2) poliisitoimintaa tukevina ampuma-aseina haulikko, konepistooli, kivääri ja ampuma-aselain 6 §:n 2 momentin 12 kohdassa tarkoitettu muu ampuma-ase sekä kaasun tai muun lamaannuttavan aineen levittämiseen tarkoitettu ampuma-ase niihin soveltuvine patruunoineen; 3) muut ominaisuuksiltaan ja asianmukaisesti käytettyinä vaikutuksiltaan ampuma-asetta lievemmat voimankäyttövälineet.

Poliisihallitus on 23.12.2015 antanut määräyksen poliisin voimankäyttö- ja suojavälineistä sekä voimakeinojen ja suojavälineiden käytön koulutuksesta (POL-2015-14762). Määräyksen liitteen 3 mukaan poliisin ominaisuuksiltaan ja asianmukaisesti käytettynä vaikutuksiltaan ampuma-asetta lievemiksi voimankäyttövälineiksi on hyväksytty seuraavat sitomisvälineet: ketju- ja saranakäsiraudat esijännitysominaisuudella. BODYCUFF-käsirautavyö, muoviset siteet sekä rauhoittamisvuode.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun valtioneuvoston asetuksen 11 §:n mukaan sitomiseen tarkoitettuina välineinä käytetään käsirautoja, henkilön sitomiseen tarkoitettua muovista sidettä tai henkilön sitomiseen tarkoitettua muuta välinettä. Asetuksen 16 §:n mukaan voimankäyttövälineinä käytetään käsirautoja ja muita henkilön sitomiseen tarkoitettuja välineitä, suojakilpeä, patukkaa tai teleskooppipatukkaa, kaasusumutinta, etälamautinta, pistoolia ja revolveria. Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun sisäministeriön asetuksen 4 ja 5 §:ssä määrättyjä sitomis- ja voimankäyttövälineistä täsmennetään siten, että sitomisessa ja voimakeinojen käytössä saadaan käyttää vain käyttöturvallisia, poliisin ylijohdon hyväksymiä välineitä.

Tutkintavankeudesta annetun valtioneuvoston asetuksen 30 §:n mukaan voimankäyttö- ja sitomisvälineenä käytetään Rikosseuraamuslaitoksen tähän tarkoitukseen varaamia välineitä. Voimankäyttövälineinä käytetään suojakilpeä, patukkaa tai teleskooppipatukkaa, kaasusumutinta, etälamautinta ja pistoolia. Sitomiseen tarkoitettuina välineinä käytetään käsirautoja, henkilön sitomiseen tarkoitettua muovista sidettä ja hallintavyötä. Vankeudesta annetussa valtioneuvoston asetuksessa on vastaavan sisältöinen säännös.

Muu vapautensa menettäneiden henkilökohtaista koskemattomuutta rajoittava sääntely

Mielenterveyslain 22 e §:n nojalla potilas saadaan vastoin tahtoaan eristää muista potilaista muun muassa, jos hän käyttäytymisensä tai uhkauksensa perusteella todennäköisesti vahingoittaisi itseään tai muita. Pykälän 5 momentin mukaan yllä tarkoitettussa tilanteessa potilas saadaan myös sitoa vyöllä tai muulla vastaavalla tavalla, jolleivät muut toimenpiteet ole riittäviä. Lain esitöiden (HE 113/2001 vp) mukaan sitomisella tarkoitetaan niin sanottua lepositeisiin asettamista, jossa potilas sidotaan vyöllä tai hihnoilla. Muunlaiseen kahlehtimiseen säännös ei oikeuta.

Pykälän 6 momentin mukaan potilaan eristämisestä ja sitomisesta päättää potilasta hoitava lääkäri suorittamansa tutkimuksen perusteella. Kiireellisissä tapauksissa hoitohenkilökuntaan kuuluva saa väliaikaisesti eristää tai sitoa potilaan, minkä jälkeen asiasta on välittömästi ilmoitettava lääkärille.

Lain 22 f §:ssä säädetään menettelystä sitomista täytäntöönpannaessa. Pykälän mukaan potilaan kiinnittäminen, eristäminen tai sidottuna pitäminen on lopetettava heti, kun se ei enää ole välttämätöntä. Potilasta hoitavan lääkärin on arvioitava eristetyn tai sidotun potilaan tila niin usein kuin tämän terveydentila edellyttää ja päätettävä toimenpiteen jatkamisesta tai lopettamisesta. Kun potilas on määrätty eristettäväksi tai sidottavaksi, on hänelle samalla määrättävä vastuuhoitaja, jonka tulee huolehtia siitä, että potilas saa toimenpiteen aikana riittävän hoidon ja huolenpidon ja mahdollisuuden keskustella hoitohenkilökunnan kanssa. Sidotun tai alaikäisen potilaan tilaa on jatkuvasti seurattava siten, että hoitohenkilökunta on näkö- ja kuuloyhteydessä potilaaseen.

Vankeuslain 18 luvun 4 §:ssä säädetään eristämistarkkailusta. Rikosseuraamuslaitoksessa käytettiin vuodesta 2004 alkaen eristämistarkkailun valvonnassa niin sanottuja tarkkailuhaalareita. Ennen vuotta 2015 eristämistarkkailua koskevissa säännöksissä ei ollut mainintaa tarkkailuhaalareista. Eduskunnan oikeusasiamies katsoi päätöksessään (2011/2/10), että tarkkailuhaalareiden käytössä on kyse sellaisesta perusoikeuksien rajoituksesta, johon tulisi olla laissa annettu selkeä toimivaltuus. Oikeusasiamies katsoi, ettei tuolloin voimassa ollut säännös anna hyväksyttävällä tavalla valtuutta haalareiden käyttöön.

Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomiossa (Lindström ja Mässeli v. Finland, 24630/10, 14.1.2014) tuomioistuin piti, edellä mainittuun eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisuun viitaten, kyseenalaisena antoiko vankeuslaki silloisessa muodossaan riittävää oikeudellista perustaa tarkkailuhaalareiden käyttämiseen. Ihmisoikeustuomioistuin katsoi kuitenkin, ettei tarkkailuhaalari sinällään ole ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan vastainen.

Näiden kannanottojen seurauksena eristämistarkkailua koskevaa säännöstä täydennettiin vuonna 2015 siten, että se mahdollistaa tarkkailuhaalarin käytön. Täydennetyn pykälän 1 momentin mukaan eristämistarkkailussa vangilta voidaan edellyttää myös erityisen tarkkailuvaatetuksen käyttöä, jos epäillään hänen kehossaan olevan kiellettyjä aineita tai

esineitä. Tarkkailuvaatetusta käytävän vangin tulee pyynnöstään päästä viivytyksettä WC-tiloihin.

3.3

Kannanotto

Onko rauhoittamisvuoteen käytöstä säädetty asianmukaisesti?

Saadun selvityksen perusteella rauhoittamisvuodetta käytetään Espoon poliisivankilassa poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 11 luvun 2 §:ssä tarkoitettuna sitomisvälineenä. Käytettävissäni olleiden esimerkkitapausten perusteella minulla ei ole aihetta epäillä, etteikö sitominen sinällään olisi voinut tulla tapauksissa kyseeseen.

Vaikuttaa siltä, että Poliisihallitus pitää niin sanotun rauhoittamisvuoteen käytön lainsäädännöllistä pohjaa hyväksyttävänä, koska sen antaman määräyksen poliisin voimankäyttö- ja suojavälineistä sekä voimakeinojen ja suojavälineiden käytön koulutuksesta (POL-2015-14762) liitteeseen on lisätty poliisin käyttämäksi sitomisvälineeksi myös rauhoittamisvuode.

Käsittääkseni Poliisihallituksen näkemys on virheellinen. Perustelen kantaani seuraavasti.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 11 luvun 7 §:ssä edellytetään, että valtioneuvoston asetuksessa säädetään tarkemmin sitomisvälineistä ja teknisluonteisia säännöksiä voidaan antaa myös sisäministeriön asetuksella. Tämän valtuussäännöksen nojalla annetuissa asetuksissa ei ole määritelty rauhoittamisvuodetta sitomisvälineeksi.

Laissa Poliisihallitukselle ei anneta toimivaltaa antaa määräystä sitomisvälineistä eikä tällaista määräyksenantotoimivaltaa käsittääkseni voida johtaa sisäministeriön asetukseen kirjatusta viittauksesta poliisin ylijohdon hyväksymiin välineisiin. Käsittääkseni poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelussa käytetyistä sitomisvälineistä tulisi säätää valtioneuvoston asetuksella vastaavalla tavalla kuin vankeudesta annetussa valtioneuvoston asetuksessa ja tutkintavankeudesta annetussa valtioneuvoston asetuksessa on säädetty.

Mielestäni poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 11 luvun 2 §:n säännös tai vastaavan sisältöinen poliisilain 2 luvun 20 §:n säännös eivät edes mahdollista rauhoittamisvuoteen tai mielenterveyslaissa tarkoitetun leposidevuoteen määrittelemistä asetuksella sitomisvälineeksi. Säännöksissä sitomisvälineinä on mainittu käsiraudat, muovinen side tai muu näitä vastaava väline. Käsitykseni mukaan rauhoittamisvuoteen tai leposidevuoteen käyttö merkitsee käsirautoihin verrattuna syvempää puuttumista henkilön koskemattomuuteen. Käytettävissäni olevien tietojen perusteella rauhoittamisvuoteella estetään henkilöä liikuttamasta mitään osaa kehostaan ja estetään myös ainakin jossain määrin aistihavaintojen tekeminen. Leposidevuode vastaa pitkälti rauhoittamisvuodetta, mutta sidottu henkilö on siinä kasvot ylöspäin. Mielestäni tällaisia välineitä ei voida pitää käsirautoihin rinnastettavana välineenä.

Näin on siitä huolimatta, että lain esitöissä on viitattu vanhaan vankeinhoito-osaston yleiskirjeeseen, jossa sitomisvälineenä oli mainittu hihnavuode, joka on ilmeisesti ollut luonteeltaan lähinnä mielenterveyslaissa tarkoitetun leposidevuoteen kaltainen. Maininta ei näin ollen edes viittaa Espoon poliisivankilassa käytettävään rauhoittamisvuoteeseen, joka poikkeaa leposidevuoteesta. Nähdäkseni tätä lain esitöiden mainintaa ei edellä todetun vuoksi voida tulkita edes siten, että nykyisissä säännöksissä käsirautoihin rinnastettavalla sitomisvälineellä olisi tarkoitettu myöskään leposidevuodetta. Lain esitöissäkin sitomisvälineiksi on todettu lähinnä käsiraudat ja muoviset siteet, joilla vapautensa menettäneen kädet voidaan sitoa. Esitöidenkään perusteella sitomisella ei näin ollen ole tarkoitettu henkilön koko kehon ja raajojen sitomista vuoteeseen.

Edellä esitetyn perusteella katson, ettei rauhoittamisvuoteen tai leposidevuoteen käyttöä voida toteuttaa nykyisen lainsäädännön perusteella, vaan siitä tulisi säätää täsmällisemmin laissa. Vertailun vuoksi voidaan todeta, että vankiloissa käytettävien tarkkailuhaalarien käyttökin katsottiin mahdolliseksi vasta, kun niiden käytöstä oli erikseen säädetty.

Lähinnä menettely rinnastuukin mielenterveyslaissa tarkoitettuun sitomiseen sekä luonteeltaan että käyttötarkoitukseltaan. Näin ollen vuoteeseen sitomisesta poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelussa tulisikin säätää vastaavalla tavalla kuin mielenterveyslaissa säädetään sitomisesta. Tämä tarkoittaa sitä, että säännöksissä määriteltäisiin täsmällisesti tällaisen sitomisen edellytykset, päätösvalta, toimenpiteen kesto, miten toimenpiteen kohteen terveydentilaa arvioidaan sekä kuinka käytön aikana järjestetään jatkuva valvonta.

Koska rauhoittamisvuoteen käytön lainsäädännöllinen perusta on tällä hetkellä puutteellinen, en pidä tarpeellisena arvioida yksityiskohtaisemmin Espoon poliisivankilan tai Espoon kaupungin selviämishoitoaseman nykyisiä käytäntöjä rauhoittamisvuoteen käytössä. Tältä osin viittaa Espoon poliisivankilaan 14.3.2017 tehdyn tarkastuksen (EOAK/1382/2917) pöytäkirjassa todettuun.

Onko rauhoittamisvuoteen käytölle perusteita?

Asiaa on arvioitava myös siltä kannalta, olisiko rauhoittamisvuoteen tai leposidevuoteen käyttö poliisivankiloissa perusteltua edes silloin, jos siitä olisi asianmukaisesti säädetty.

Saadun selvityksen perusteella on jäänyt epäselväksi, onko tietoja kaikista rauhoittamisvuoteen käyttötapauksista Espoon poliisivankilassa saatu. Siltäkin osin kuin toimenpiteestä on tehty kirjauksia, voin yhtyä Poliisihallituksen huomioihin kirjausten puutteista. Käytettävissäni olevan aineiston perusteella on kuitenkin mahdollista esittää joitakin huomioita rauhoittamisvuoteen käytöstä.

Saadun selvityksen perusteella rauhoittamisvuodetta on käytetty vain itsetuhoisten tai muuten erittäin aggressiivisten vapautensa menettäneiden rauhoittamiseen. Osa kohdehenkilöistä on ollut alaikäisiä. Kirjatuissa tapauksissa toimenpiteen kesto on vaihdellut 45 minuutista yli neljään tuntiin. Kohdehenkilöiden terveydentilan seuranta on mitä ilmeisimmin vain poliisivankilan vieressä sijaitsevan selviämishoitoaseman henkilökunnan konsultaation varassa. On jäänyt epäselväksi, onko lääkäri osallistunut rauhoittamisvuoteen käyttöä koskevaan päätöksentekoon. Kokoaikaista läsnä ollen tapahtuvaa terveydentilan seuranta kohdehenkilöille ei ole järjestetty ja on epäselvää, onko kohdehenkilön tilaa muullakaan tavoin seurattu toimenpiteen aikana.

Saadun selvityksen perusteella Espoon poliisivankilan henkilökunta on koulutettu rauhoittamisvuoteen käyttöön työpaikkakoulutuksena. Tarkempaa selvitystä koulutuksen sisällöstä ei ole.

Näiden tietojen perusteella pidän rauhoittamisvuoteen tai leposidevuoteen käyttöä poliisivankiloissa erittäin ongelmallisena.

Käytettävissäni olevien tietojen perusteella vaikuttaa siltä, että rauhoittamisvuoteeseen sidotut henkilöt ovat ensi sijassa terveydenhoidollisen arvion ja mahdollisesti terveydenhuollon palvelujen tarpeessa. Tällaisiin henkilöihin kohdistuvan sitomisen arviointi kuuluu mielestäni lääkärille eikä poliisivankilan henkilökunnalle. Riittävän lääketieteellisen osaamisen järjestäminen poliisivankiloihin on käsittääkseni mahdotonta, koska tietääkseni poliisivankiloissa ei ole juuri lainkaan terveydenhuoltohenkilökuntaa.

Myöskään rauhoittamisvuoteeseen sidotun terveydentilan seuranta ei käsittääkseni ole asianmukaisesti mahdollista järjestää poliisivankiloissa. Poliisivankilan henkilökunnalla ei ole tämän edellyttämää koulutusta. Joillakin paikkakunnilla kuten Espoossa on periaatteessa mahdollista pyytää apua poliisivankilan vieressä sijaitsevan selviämishoitoaseman henkilökunnalta. Espoon käytännöistä saatujen tietojen perusteella tämäkin apu rajoittuu kuitenkin konsultaatioon vapautensa menettäneen terveydentilasta eikä selviämishoitoaseman henkilökunta tee pidempikestoista terveydentilan seuranta.

Pidän myös epätodennäköisenä, että poliisivankiloissa käytössä olevilla resursseilla olisi mahdollista järjestää rauhoittamisvuoteeseen sidotun henkilön valvontaa siten, että sidottuun henkilöön olisi koko ajan näkö- ja kuuloyhteys.

Näiden seikkojen vuoksi en pidä käytännössä mahdollisena toteuttaa rauhoittamisvuoteen tai leposidevuoteen käyttöä poliisivankiloissa sillä tavoin, että toimenpiteen kohteen terveys pystyttäisiin asianmukaisesti turvaamaan. Mielestäni itsetuhoisten henkilöiden kohtelussa tulisikin aina turvautua terveydenhuoltohenkilökunnan apuun ja mahdollisten rauhoittamisvuoteen kaltaisten rajoittamistoimenpiteiden tulisi perustua lääketieteelliseen arvioon.

Lopuksi kiinnitän vielä huomiota siihen, että saadun selvityksen perusteella rauhoittamisvuoteelle ei ole nähty tarvetta muualla kuin Espoon poliisivankilassa (ja suunnitteluasteella Oulussa ja Seinäjoella). Muilla poliisiasemilla henkilöiden rauhoittamiseen on käytetty vähemmän henkilökohtaiseen koskemattomuuteen puuttuvia keinoja. Myös Espoossa käyttö on suhteellisen vähäistä.

Tätäkin taustaa vasten vaikuttaa mielestäni siltä, että itsetuhoisten ja aggressiivisten henkilöiden kohtelu olisi poliisivankiloissa mahdollista järjestää ilman rauhoittamisvuoteen käyttöäkin.

Yhteenveto

Edellä esitetyn perusteella totean, ettei voimassa oleva lainsäädäntö käsittääkseni mahdollista rauhoittamisvuoteen käyttöä poliisivankiloissa. Rauhoittamisvuoteen käytöstä tulisi säätää vastaavalla tavalla kuin mielenterveyslaissa on säädetty sitomisesta, jos rauhoittamisvuodetta halutaan edelleen käyttää poliisivankiloissa. Tällöinkin tulisi käyttää psykiatrisessa sairaanhoidossa käytettyjä leposidevuoteita, eikä Espoon poliisivankilassa olevaa vuodetta.

En kuitenkaan pidä rauhoittamisvuoteen käyttöä ylipäänsä poliisivankiloissa perusteltuna ja voin yhtyä CPT:n kannanottoon siitä, että rauhoittamisvuoteen käyttö tulisi poliisivankiloissa lopettaa ja siihen rinnastettavien toimenpiteiden tulisi perustua vain lääkärin arvioon ja ne tulisi toteuttaa terveydenhuoltohenkilökunnan toimesta.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3 esittämäni käsitykset rauhoittamisvuoteen käytöstä poliisivankiloissa sisäministeriön, Poliisihallituksen ja Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksen tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän sisäministeriölle, Poliisihallitukselle ja Länsi-Uudenmaan poliisilaitokselle jäljennöksen tästä päätöksestäni. Lähetän jäljennöksen päätöksestäni tiedoksi myös Espoon kaupungin sosiaali- ja terveystoimelle.

Pyydän sisäministeriötä ilmoittamaan minulle 1.1.2018 mennessä, onko käsitykseni rauhoittamisvuoteen käyttöä koskevasta lainsäädännöstä antanut ministeriölle aihetta toimenpiteisiin.

Pyydän Poliisihallitusta ja Länsi-Uudenmaan poliisilaitosta ilmoittamaan minulle 4.9.2017 mennessä, mihin toimenpiteisiin käsitykseni rauhoittamisvuoteen käytöstä on antanut aihetta.